Terug in Offem is het alweer wat later in het seizoen. Het gras staat hoog in de paardenwei. Een jonge Vos loopt in mijn richting. Doordat ik al een tijdje aan de rand van het bos zit word ik niet opgemerkt. Vlak voor mij ligt een platgewaaid stukje gras. Een uitgelezen stek om eens van de zon te genieten. De Vos gaat als een jonge hond op zijn zij liggen en gaapt een paar keer. Enkele malen lijkt hij onraad te bemerken. Hij spitst zijn oren en alleen zijn kop komt omhoog. Loos alarm.
De laatste zonaanbidder die de revue passeert komt uit een onverwachte hoek. Het is 28 maart 1999, windstil weer en helder. Over zee trekken de eerste Visdief en Grote Stern langs op weg naar noordelijke streken. De spiegelgladde zee wordt slechts doorbroken door een Bruinvis. Minutenlang drijft het dier met de rugvin en een deel van rug boven water op dezelfde plek. Dan zwemt hij een stukje verder om vervolgens weer roerloos rond te drijven. Ruim een half uur lang verblijft de Bruinvis voor de zeetrekhut. Het dier jaagt niet en lijkt gewoon te genieten van het mooie voorjaarsweer.
Thuisgekomen toch maar even een kenner op dit gebied gebeld. Kees Camphuysen bevestigt mijn vermoeden: bij mooi weer gaan Bruinvissen graag zonnebaden..... Dit verschijnsel wordt midden op zee regelmatig waargenomen; vanaf de kust aanzienlijk minder vaak.
Werp dus voortaan bij een bezoek aan het strand ook eens een blik over zee; wie weet ziet U nog eens een heel andere zonnebader dan de vertrouwde badgast. Bruinvissen worden gelukkig weer steeds vaker waargenomen.

OUD NIEUWS

Kees Verweij

De meesten van ons bezoeken meermalen het prachtige duingebied van de Gemeentewaterleidingen Amsterdam. Ondanks het vrij ongerepte karakter kunnen we toch duidelijk zien, dat het duin niet alleen voor wandelen en recreëren bestemd is, maar ook voor de waterwinning.
Over deze waterwinning zijn reeds enkele publicaties verschenen, maar het is toch aardig eens in oorspronkelijk materiaal "te duiken".
Daar leest men soms dingen, die toch heel typerend zijn voor de houding t.o.v. natuur- en cultuurbelangen in het verleden.
Zo ben ik eens gedoken in het "Rapport der Commissie van Onderzoek inzake de duinwaterleiding van Amsterdam" uit 1891.
Al geruime tijd kon de Duinwaterleidingmaatschappij niet voldoen aan de eis voldoende drinkwater te leveren aan de inwoners van Amsterdam. Door de sterke groei van Amsterdam werd de vraag naar drinkwater steeds groter en wel zodanig, dat men met de bestaande voorzieningen niet meer aan de vraag kon voldoen.
Vandaar dit rapport, waarin een sterke uitbreiding van winkanalen en drainage werd bepleit.
Aan een verlaging van de waterspiegel in het gebied van de geplande uitbreiding viel niet te ontkomen, maar in tegenstelling tot het huidige beleid, zag men in een verlaging van het grondwaterpeil zelfs een voordeel voor de houtproductie.
Verder vond er in die tijd nog veel aardappelteelt in de duinen plaats, maar geweldig ging het niet. Naar het huidige oordeel was dit in belangrijke mate te wijten van het zakken van het grondwaterpeil als gevolg van de waterwinning. De Commissie van Onderzoek was echter van oordeel, dat de aardappeltelers dit voor een groot deel aan zichzelf te danken hadden door verwaarlozing van de grond, het te weinig bemesten e.d.
Uit het genoemde rapport zijn ter illustratie enkele passages hierbij afgedrukt.

In de eigenlijke duinen, waarvan de bespreking ons thans nog overblijft, hebben wij te rekenen met de houtcultuur en de aardappelteelt.

De houtcultuur is intusschen van weinig gewicht; wel is waar worden hier en daar goede eigen gezaaide berkenbosschen in de vlakten aangetroffen, doch deze hebben, wegens het moeilijke vervoer, betrekkelijk weinig waarde. Indirect geven zij aan de eigenaars eenig voordeel door de verbetering van de humuslaag. Kanalenaanleg, welke in den regel met wegenaanleg hand aan hand gaat, kan in dit opzicht slechts verbetering aanbrengen. Een hooge grondwaterstand is in elk geval voor den boomgroei eer nadeelig dan voordeelig; daalt althans het grondwater in den zomer niet beneden de grens, die de boomwortels bereiken moeten, dan zal allengs afsterving plaats vinden. In vele diepe valleien ziet men den boomgroei dan ook alleen langs den rand. Waar, zooals in het „Zwanenwater", ten noorden van Egmont, de vallei ook des zomers blank staat, heeft men natuurlijk een meer, dat slechts aan den rand eenig struikgewas vertoont; doch zulke meeren komen in de Zandvoortsche duinen sedert vele jaren niet meer voor.

Feitelijk is de boomgroei in de Zandvoortsche duinen — ten minste wat de wild groeiende houtgewassen aangaat — in de laatste tientallen van jaren niet achteruitgegaan. Populieren en abeelen (*Populus Nigra* en *Populus Canescens*) groeien in de duinen op hooge plaatsen; de eerste liefst op beschutte hellingen, de laatste wordt mede op geheel onbeschutte duintoppen en op de hoogste duinvlakken aangetroffen. Zij hebben klaarblijkelijk van den zeewind te lijden; maar dat zij op die standplaatsen ooit met hare wortels zoo diep zouden kunnen doordringen, dat zij van het grondwater eenig nut konden hebben, is inderdaad niet aannemelijk. Zoowel voor eikenhout als voor dennenaanplant is draineering van den grond eene eerste voorwaarde; de ervaring op de heide leert dit voldoende. Ook in de duinen groeien deze boomsoorten op plaatsen, waar hare wortels het grondwater niet bereiken.

In het algemeen gesproken, is het grondwater voor den boomgroei dus van geen belang. Intusschen krijgt een hoogere of lagere stand daarvan wat grootere beteekenis, wanneer bij aanhoudende droogte al het water aan de oppervlakte tot zekere diepte wordt onttrokken. Indien daarbij het grondwater laag staat, zoude het watergehalte van de zone onder de oppervlakte, dat in § 4 van dit Hoofdstuk op rond 10 volum-procent werd bepaald, onvoldoende kunnen zijn om aan de in zoodanig tijdperk juist groote waterbehoefte van den boom tegemoet te komen; terwijl bij hoogen stand de wortels het water ook dan nog kunnen ontleenen aan de capillaire laag, die gemiddeld twee en een halfmaal zooveel water bevat. Die uitdroging kan haren invloed echter bezwaarlijk zoo lang doen gelden, dat daarvan een blijvende achteruitgang van den boomgroei het gevolg zal zijn, want de eerstvolgende regenval zal, zooals wij in gemelde paragraaf gezien hebben, er toe bijdragen om allereerst het evenwicht in het watergehalte aan de oppervlakte te herstellen, waarmede de boom dus weder van het capillaire water onafhankelijk wordt.

De aardappelteelt was in de Zandvoortsche duinvalleien aanvankelijk van weinig beteekenis, en kon dat ook niet zijn, zoolang niet door voldoende draineering het waterbezwaar was weggenomen. De ontoegankelijkheid der duinen door het ontbreken van goede wegen stond tevens uitbreiding van die cultuur in den weg. Behalve in den omtrek van Zandvoort, waar mestaanvoer vrij gemakkelijk kon geschieden, werden toenmaals in de duinvalleien slechts een vijftal woningen aangetroffen (Paradijs, Rozenwater, Zwarteveld, Zandvoorter vlakte, Pannenland), wier bewoners door den verbouw van aardappelen in hun onderhoud voorzagen, en eenig jong vee tot mestmaking hielden, waarvoor echter de wintervoeding van elders moest worden aangevoerd. Meer algemeen is de aardappelteelt in zwang gekomen sedert het optreden der aardappelziekte in 1845, zoodat de meerdere uitbreiding van die cultuur samenvalt met het tijdperk, waarin door de werken voor de waterleiding de grondwaterstand in de duinstreek geleidelijk is verlaagd.

De aanvankelijk goede uitkomsten, met dit bedrijf verkregen, werden echter langzamerhand op vele plaatsen in het duin weder slechter, en men liet niet na, dit verschijnsel met de kunstmatige daling van den grondwaterstand tengevolge van den kanaalaanleg in oorzakelijk verband te brengen. Naar onze meening echter ten onrechte; in hoofdzaak toch moet daarbij gedacht worden aan de wijze, waarop de verbouw meestentijds geschiedde. Men kan niet zeggen, dat bij het kweeken van aardappelen in de duinen door belanghebbenden veel op den grondwaterstand wordt gelet. Het zijn niet de laagste valeitjes, die daartoe worden uitgezocht. De vlakte draagt de meeste en droeg vooral vroeger de meeste akkers; en het grondwater ligt aldaar geenszins op zoodanig geringe hoogte onder de oppervlakte, dat van invloed daarvan op de ondiep tastende wortels der aardappelplanten veel sprake kan zijn. Ook op hoogere duinglooiingen vindt men aardappelvelden, die, wat de opbrengst betreft, weinig voor die in de vlakten onderdoen; ook daar ligt het grondwater over het algemeen diep onder de oppervlakte.

Men moet dus aannemen, dat voor het welslagen van de aardappelcultuur een doorgaande hooge waterstand niet noodig is, doch dat, wanneer door regelmatige bemesting aan den bodem wordt teruggeven, wat daaraan door de plant onttrokken wordt, het watergehalte van de boven het grondwater gelegen lagen dooreengenomen voldoende is om in de behoefte van de plant te voorzien. Nu kan het echter zeer wel wezen, dat in bijzondere droge zomers, wanneer de oppervlakte geheel uitgedroogd is, de aardappelteelt bij een hoogen grondwaterstand baat zal vinden, omdat alsdan de wortels nog diep genoeg zullen reiken om het water te outleenen aan de waterrijke capillaire laag, zoodat hetzelfde zich voordoet, als waarop reeds hiervoren met betrekking tot den boomgroei werd gewezen, en hier, waar wij te doen hebben met ondiep wortelende planten, nog in sterkere mate. Zeker is het echter, dat ook de aardappelencultuur, wordt zij in de laaggelegen duinpannen gedreven, drainceering van den bodem vordert en dat, is die draineering eeumaal zoover voortgezet, dat de capillaire laag voor de wortels der planten onder alle omstandigheden onbereikbaar wordt, het volstrekt onverschillig is, of de grondwaterspiegel dan nog meer verlaagd wordt.

Niettemin kan met betrekking tot de aardappelteelt verandering van den duinbodem waar te nemen zijn; doch de oorzaak zal dan, zooals wij reeds hierboven aanduidden, moeten gezocht worden in de wijze van verbouw, waarbij, hetzij in het geheel geen bemesting, hetzij onvoldoende bemesting geschiedt, en dus feitelijk roofbouw wordt gepleegd. Daartegen werd ook reeds in 1870 door STARING gewaarschuwd. [7]) Kleine akkertjes worden in de woest liggende duinvalleien of op de hellingen der duinen van de groote landbezitters gepacht. Met zooveel helm, gras, mos, braamstruiken en andere gewassen zijn die plaatsen bezet, dat zij gedurende een paar jaren voldoende teelaarde opleveren om zonder bemesting voor het telen van aardappelen gebruikt te kunnen worden. Na dien tijd is het zand uitgeput en de pachter zoekt zich andere akkertjes uit. De verlaten velden groeien langzamerhand weêr vol met allerlei onkruid, dat, diep wortelende, de voedende bestanddeelen uit den ondergrond opzuigt en in de bovenste laag ophoopt. Na eenige jaren is er zoodoende weêr genoeg teelaarde ontstaan om een of twee jaren zonder bemesting te kunnen oogsten. Op den duur kan dit stelsel echter niet gevolgd worden; en de ervaring leert dan ook, dat akkers, die men vroeger na twee of drie jaren braakliggens weêr bepoten kon, nu zeven of acht, ja soms tien of twaalf jaren noodig hebben om zich te herstellen, tot eindelijk de bodem in het geheel geen aardappelen meer wil dragen.

KIJK OP DE KUST

De Stichting Duinbehoud zet zich al 25 jaar in voor het behoud en herstel van de Nederlandse duinen. Help mee het kustgebied te beschermen en word donateur.

Meer informatie: bel 071 5160490 of surf naar www.duinbehoud.nl

DuiN BeHouD

Ja, ik meld me aan als donateur van Stichting Duinbehoud en stort mijn bijdrage (€ 18) op giro 3305200 en ontvang 4x per jaar het blad DUIN.

Naam:

Adres:

Postcode: Woonplaats:

Stuur deze bon zonder postzegel naar:

Stichting Duinbehoud, Antwoordnummer 10017, 2300 VB Leiden
of mail naar stichting@duinbehoud.nl